

I. Den industriella utvecklingen.

Industriens råvarubas och produktionen.

Råvaruförsörjningen under avspärningen.

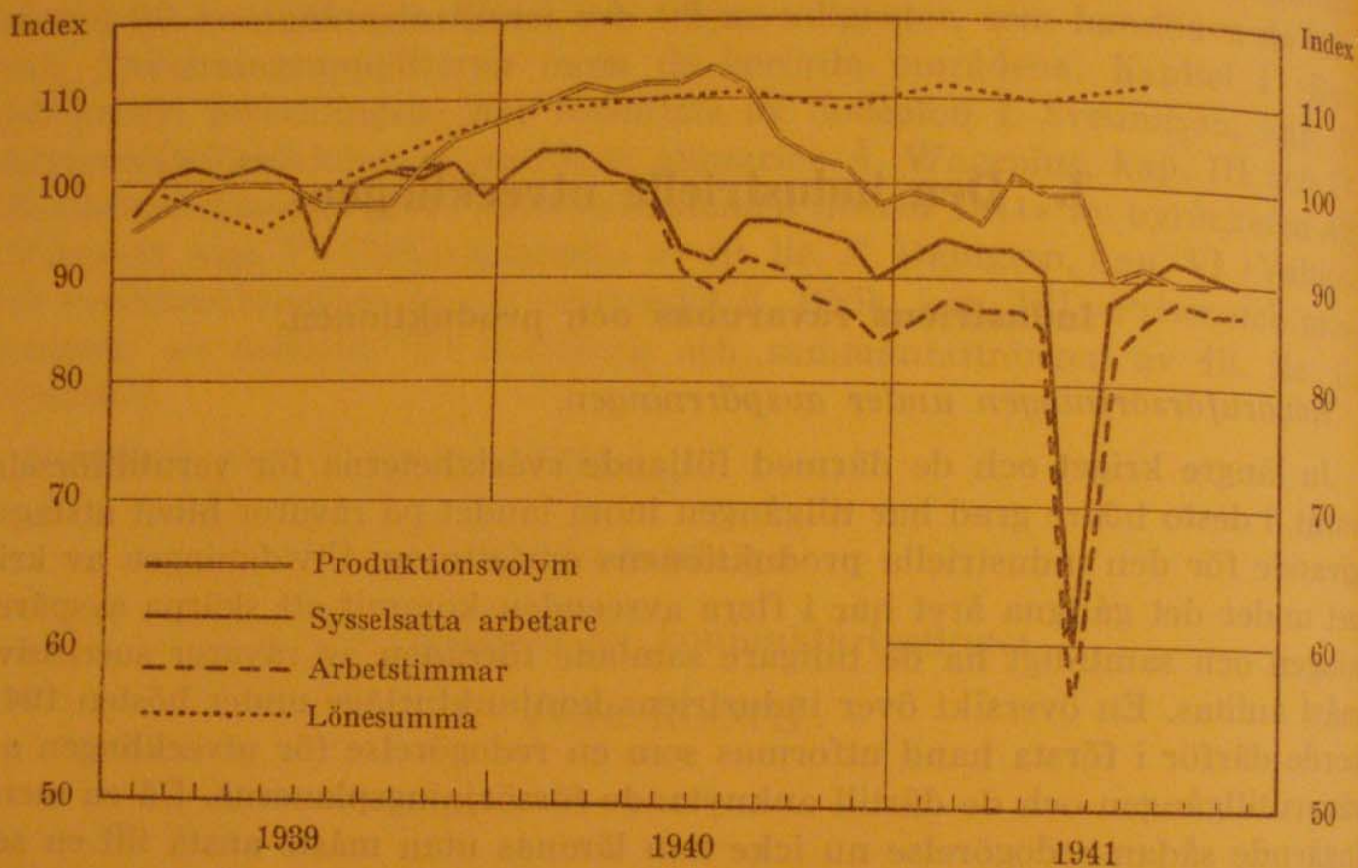
Ju längre kriget och de därmed följande svårigheterna för varutillförseln varit, i desto högre grad har tillgången inom landet på råvaror blivit utslagsgivande för den industriella produktionens omfattning. Utvidgningen av kriget under det gångna året har i flera avseenden kommit att skärpa avspärningen och samtidigt ha de tidigare samlade förråden av råvaror successivt måst anlitas. En översikt över industriens konjunkturläge under hösten 1941 borde därför i första hand utformas som en redogörelse för utvecklingen av råvarutillgången och de därtill anknyttande försörjningsplanerna. Då en mera ingående sådan redogörelse nu icke kan lämnas utan måste anstå till en senare tidpunkt, måste framställningen av industrikonjunkturen med nödvändighet bli ytterst summarisk.

Den på grund av omständigheterna oundvikliga lageravvecklingen har under det senaste halvåret i övervägande utsträckning kunnat ske i långsammare takt än tidigare. Att detta varit möjligt får tillskrivas förändringar både på förbruknings-, import- och produktionssidan. Nedgången av lagren har naturligt nog givit anledning till en skärpning av restriktionerna i fråga om förbrukningen. Denna politik måste i det långa loppet med nödvändighet medföra, att lagrens storlek kommer att sjunka ned mot ett nödvändigt lagerminimum med avtagande hastighet. För beklädnadsråvarorna har även tack vare lejdtrafiken västerifrån nedgången av lagren i viss mån kunnat hejdas. I samma riktning har det förhållandet verkat, att den inhemska ersättningsproduktionen börjat komma i gång; de inhemska tillgångarna av vissa metaller såsom koppar, zink, kobolt och volfram ha sålunda börjat utnyttjas i större utsträckning än tidigare. — Mot varje försök att draga slutsatser för framtiden av det senaste halvårets utvecklingstendens måste emellertid bestämt varnas. De nu föreliggande planerna för en ytterligare utvidgning av ersättningsproduktionen komma visserligen, allt eftersom de realiseras, att ytterligare dämpa takten i lageravvecklingen. Men samtidigt kan avspärningens skärpa, som erfarenheten visat, växla från tid till annan som en följd av förändringar i krigsläget.

Beklädnadsindustrierna ha i relativt hög grad varit beroende av råvarutillförsel västerifrån. Såsom visats i tidigare konjunkturrapporter framtvingade dock de stora militära behoven fram till hösten 1940 en stark forcering

Diagram 1. Produktionsvolym, antal sysselsatta arbetare, antal arbetstimmar samt utbetald lönesumma inom textil- och beklädnadsindustri.

Index: 1939 = 100. Logaritmisk skala.

av produktionen inom dessa industrier. Sedan dessa behov till större delen fyllts, har produktionen successivt minskats under anpassning till denushållning med råvarulagren på längre sikt, som ansetts vara nödvändig. Såsom framgår av diagram 1, avseende *textilindustrien*, återspeglas dock denna nedgång i mycket olika grad i de tillgängliga produktions- och sysselsättningsserierna.¹ Den olikriktade utvecklingen av produktionsvolym och arbetarantal sedan sommaren 1940 förklaras till en del därav, att den genomsnittliga arbetstiden per arbetare successivt sänkts från närmare 48 timmar under förra hälften av år 1940 till omkring 45 timmar från och med hösten 1940, en förkortning med omkring 7 procent. Produktionsvolymen per arbetstimme (mätt med de vid beräkningarna använda konventionella måtten) har emellertid också, som man kunde förutse, sedan mitten av år 1940 åter sänkts som en följd av den militära massproduktionens relativa nedgång (jfr *Konjunkturläget hösten 1940* sid. 27 ff.). Den tillfälliga avvikelserna mellan produktions- och sysselsättningsserierna under krigets början har därmed utjämnats. — Att produktionen trots avspärrningen kunnat hållas uppe på en så pass hög nivå, sammanhänger främst därmed, att anpassningen av råvaruförbrukningen till de nya förutsättningarna har fort-

¹ Diagram 1 liksom diagram 2 återger Sveriges industriförbunds produktionsvolymindex och socialstyrelsens serier för arbetarantal och lönesumma, omräknade till ny bas. Antalet utgjorda arbetstimmar har uppskattats med ledning av tillgängliga uppgifter om antal arbetstimmar per arbetare och vecka. Serien för produktionsvolymen är till skillnad från övriga serier säsongutjämnad.

skridit. Förbrukningen av cellull och riven lump har sålunda efter hand ökat.

Produktionen av textilvaror för civilt ändamål har emellertid i stort sett icke varit fullt tillräcklig för att i förening med den begränsade importen av garn och vävnader täcka den löpande konsumtionen; detta trots att omsättningen av textilvaror i detaljhandeln enligt Affärsekonomiska forskningsinstitutets statistik sedan år 1939 kvantitativt nedgått med 20 à 30 procent. Industriens och handelns lager, som särskilt vad gäller tyngre konfektion vid 1941 års början voro mycket betydande, ha därför beträffande vissa stora varugrupper nedgått under det gångna året. — För att trygga försörjningen med textilvaror på längre sikt och samtidigt tillse, att tillgångarna fördelas så rättvist som möjligt, har det som bekant ansetts nödvändigt att från årsskiftet 1941/42 införa ransonering av textilvaror.

Läderindustriens utveckling under avspärningsskedet har i stort sett löpt parallellt med textilindustriens. Nedgången av sysselsättningen i jämförelse med år 1940 sammanfaller i huvudsak med en minskning av de militära tillverkningarna. Enligt tillgänglig omsättningsstatistik ha inköpen av skodon under år 1941 nedgått med närmare 20 procent i jämförelse med närmast föregående år. Försörjningsläget synes tillåta en konsumtion av denna storlek på relativt lång sikt. Det har därför icke ansetts påkallat att införa någon ransonering av skodon.

Kapitalvaruindustriernas råvaruproblem.

I vårens konjunkturrapport framhölls, att tillgången på *industribränsle* dittills icke annat än i enstaka fall och tillfälligtvis kommit att bilda en trängsta sektion för industriproduktionen. Den under våren minskade tillförseln av kol hade emellertid gjort det nödvändigt att under vårmånaderna successivt nedbringa industriens kolförbrukning. Industrieföretagen hade emellertid i allmänhet lyckats ersätta kolet med olika ersättningsbränslen, utan att detta hade behövt medföra någon inskränkning av driften. Man kunde emellertid i då föreliggande situation icke bortse från risken, att under de kommande månaderna ytterligare restriktioner av kolförbrukningen måste genomföras, som kunde komma att begränsa industriens produktionsmöjligheter. — Utvecklingen av kolimporten under försommaren visade sig senare göra det nödvändigt att ytterligare nedskära industriens kolförbrukning. Denna pressades under hösten ned till endast omkring 50 000 ton per månad jämfört med omkring 75 000 ton under våren och en genomsnittlig månadsförbrukning under år 1939 av omkring 250 000 ton. Man sökte vid dessa ytterligare restriktioner liksom tidigare i största möjliga utsträckning undvika inskränkningar av driften. I stort sett blev detta möjligt tack vare industri-företagens energiska omställningsarbete.

För *cementindustriens* del mötte emellertid så stora svårigheter för en snabb omställning, att en inskränkning av produktionen och en däremot svarande ransonering blev nödvändig. Därmed hade råvarusvårigheterna på ett allvarigare sätt än tidigare kommit att drabba även kapitalvaruindustrierna.

Redan under våren hade man börjat dryga ut cementen med olika fyllnadsmedel (till s. k. E-cement) och hade därigenom lyckats förebygga en begränsning av byggnadsindustriens totala cementförbrukning. Det högvärdigare Portlandcementet hade samtidigt (beslag den 4 april) förbehållits vissa ändamål, som ansågos vara av särskild betydelse, och som ställde särskilda krav på materialet, exempelvis vissa militära anläggningar. Den alltmera skärpta kolsituationen gjorde det emellertid nödvändigt att från och med den 1 juli 1941 även ransonera E-cementen. Vid tillämpningen av den utvidgade cementransoneringen inriktade man sig framför allt på att genomdriva cementbesparande omkonstruktioner. Byggnadsindustrien hänvisades, i den mån så ansågs tekniskt möjligt, till andra råvaror, trä, tegel eller sten. Det visade sig i vissa fall möjligt att genom sådana omkonstruktioner nedbringa cementförbrukningen till hälften eller mindre mot normalt. I begränsad utsträckning förekom även, att cementtilldelning vägrades för ändamål som ansågos mindre nödvändiga. När cementrestriktionerna under sensommaren tillämpades som strängast, vägrades sålunda cementtilldelning bl. a. till följande ändamål: mera cementkrävande bostadsbyggen på orter utan ett närliggande hot om bostadsbrist; offentliga byggnader såsom vissa posthus och skolor, vilkas uppförande utan större olägenhet ansågs kunna anstå; industribyggnader av mindre betydelse för folkförsörjningen under kriget eller för industriens utveckling på längre sikt; kulturbyggnader och nöjeslokaler. Vid cementransoneringens tillämpning har i tveksamma fall hänsyn även tagits till arbetslöshetssituationen på respektive orter. Den vikt som tillmätts denna synpunkt har gjorts beroende av, hur pass arbetskrävande byggnadsföretagen varit i förhållande till materielåtgången.

Det är svårt att avgöra, vilken inverkan cementransoneringen fått på byggnadsverksamhetens omfattning. I jämförelse med inkommande ansökningar har tilldelningen av cement under perioden $1/7$ — $31/12$ 1941 nedskurits med omkring 20 procent; större delen härav torde falla på cementbesparande konstruktioner. På byggnadshåll råder emellertid den uppfattningen, att cementransoneringen genom sin blotta tillvaro verkat återhållande på byggnadsverksamheten. Då även andra faktorer såsom stigande materielkostnader, stigande byggnadskostnader, och ansökningsförfarandet i samband med subventionen av bostadsbyggandet kunnat verka återhållande, är det svårt att avgöra, hur stor denna »psykologiska» verkan av cementransoneringen varit. En återhållande verkan kan även ha utövats därav, att övergången till cementbesparande konstruktioner i viss utsträckning har inneburit en sänkning av byggnadsstandarden. — Under slutet av år 1941 kunde cementrestriktionerna lättas, tack vare den gynnsammare utvecklingen av kolimporten och cementindustriens successiva omställning till inhemskt bränsle. Avslagen på ansökningar om cementtilldelning ha sålunda begränsats till rena undantag, och de användningsrestriktioner, som inneburit en standardsänkning, ha i huvudsak kunnat upphävas.

Under senare halvåret år 1941 har emellertid även en växande knapphet inträtt på flera *andra slag av byggnadsmaterial*. I det följande skall ytter-

ligare beröras den växande knappheten på byggnadsjärn. Knappheten på koppar har även drabbat byggnadsindustrien på ett standardsänkande sätt. Sålunda måste numera vid bostadsbygge kopparrör ersättas med galvaniserade järnrör, och användningen av elektrisk ledningsmateriel av koppar har inskränkts. Vissa svårigheter vållar även knappheten på sådana råvaror som asbest, asfalt, tjära och målaroljor.

Sammanfattningsvis kan sägas, att försörjningsläget för byggnadsindustriens råvaror, sådant det gestaltat sig under de senaste månaderna, knappast i mera avsevärd grad har begränsat volymen av byggnads- och anläggningsverksamheten. Knapphetsläget har emellertid tvingat till utbyten och besparingar av olika byggnadsmaterial, vilka i viss utsträckning inneburit en standardsänkning. Det förefaller naturligt, att en sådan standardsänkning måste verka återhållande på byggnadsverksamheten och då närmast på så sätt, att mindre brådskande byggnadsföretag uppskjutas.

Den ökade knappheten på bränsle har även skärpt omställningsproblemen inom *järnindustrien*. Förbrukningen av kol har här under senare halvåret 1941 sänkts till 35 à 40 procent av den totala bränsleförbrukningen. Man hade befarat, att denna omställning skulle leda till en nedgång av järnproduktionen. Järnbruken ha emellertid under teknisk medverkan från Jernkontoret genomfört relativt kapitalkrävande ändringar av sina ugnar; och detta så snabbt att större rubbningar i produktionen kunnat undvikas. Produktionskapaciteten har kunnat hållas uppe och har liksom under de båda närmast föregående åren utnyttjats fullständigt. På grund av förskjutningar i utrikshandeln har emellertid en försämring av det inhemska försörjningsläget under det gångna året inträtt; importen av järn och stålvaror har legat på en lägre nivå än föregående år, och exporten har samtidigt något ökat. Minskningen av importen har i främsta rummet drabbat tillgången på byggnadsjärn och fartygsplåt, vilka normalt till större delen importeras. Efterfrågan på dessa varor har delvis skjutits över på den inhemska järnindustrien. Följden har blivit en stark ökning av järnverkens orderstockar för valsat material. Alla anspråk ha icke kunnat tillfredsställas, och industrikommissionens orderfördelande verksamhet har därför måst intensifieras. Större leveranser från svenska järnbruk av armeringsjärn, balkar och plåt kunna numera erhållas inom rimlig tid endast under förutsättning, att prioritet ordnas under den statliga myndighetens medverkan.

För varvsindustriens del har bristen på plåt tvingat till en viss sänkning av produktionstempot. Verkstadsindustrien i övrigt torde däremot — utom vad gäller plåt — i allmänhet icke haft några större svårigheter att fylla sitt ordinarie behov av järnmaterial. För byggnads- och anläggningsarbeten har prioritet endast kunnat lämnas, i den mån det gällt för försvaret eller folkförsörjningen direkt eller indirekt viktiga behov. Byggnadsindustrien i övrigt har i huvudsak varit hänvisad till de begränsade kvantiteterna importerat järn.

Den industriella investeringsverksamheten.

Avspärrningen och den därmed följande knappheten på importerade råvaror har också i växande utsträckning kommit att sätta sin prägel på den industriella investeringsverksamheten. Begränsningen av tillgången på byggnadsråvaror och annan investeringsmateriel torde därvid åtminstone direkt ha spelat mindre roll, även om såsom ovan nämnts i vissa undantagsfall tilldelning av cement vägrats för mindre viktiga industribyggnader. Svårigheter ha även i vissa fall förelegat att från utlandet anskaffa lämpliga maskiner. Behovet av sådana maskiner har dock i stor utsträckning kunnat tillgodoses genom inom landet upptagen ersättningsproduktion. Av större betydelse som en återhållande faktor på investeringsverksamheten har sannolikt varit den med kriget och avspärrningen sammanhängande stegringen av investeringskostnaderna. Avspärrningen torde emellertid i främsta rummet och i växande grad ha utövat sin inverkan på de industriella investeringarna därigenom, att å ena sidan industrier, som ställts inför hotet om brist på råvaror, ha avskräckts från fortsatt investeringsverksamhet, och att å andra sidan den utökade industriella ersättningsproduktionen och industriens tekniska anpassning till de nya produktionsförutsättningarna ha krävt betydande investeringar. Vid sidan därav har givetvis liksom tidigare den fortsatta upprustningen samt svårigheterna för exporten på vissa områden påverkat investeringsverksamhetens omfång.

Uppgifter om de industriella investeringarna under åren 1939—1942 ha i november 1941 insamlats av kommerskollegium enligt samma metoder, som vid tidigare undersökningar.¹ Preliminära resultat av denna undersökning framläggas i tabell 1—2.²

Såsom framgår av tabell 1 överstiga de för år 1940 redovisade investeringarna till sitt värde med 8 procent 1939 års nivå. Denna utveckling överensstämmer med de av Industriens utredningsinstitut i konjunkturrapporten hösten 1940 framlagda beräkningarna. Man beförde vid sistnämnda tid, att avspärrningen fortsättningsvis skulle medföra en stagnation i investeringsverksamheten i jämförelse med läget under de föregående åren med dess utpräglade högkonjunktur. De av industriföretagen på hösten 1940 redovisade investeringsplanerna för år 1941 tydde också på en viss, ehuru begränsad tillbakagång. Det mot dessa planer svarande investeringsvärdet innebar en nedgång från 1940 med 20 procent. Såsom framgår av tabellen, skulle vid en sådan nedgång investeringarnas värde ha sjunkit till 1937 års nivå. Såsom man redan då hade anledning förmoda, skulle emellertid denna

¹ Se *Kommersiella meddelanden* 1938: 21, sid. 705 ff. och 1939: 17, sid. 617 ff.

² I tabellerna ha de nya uppgifterna för åren 1939—1942 genom kedjning sammanknutits med tidigare föreliggande uppgifter om under åren 1937—1938 verkställda investeringar. I avvaktan på kommerskollegii definitiva redogörelse för investeringsundersökningen har i detta sammanhang endast framlagts preliminära indextal, som ange utvecklingstendensen under perioden 1937—1942. Indextalen ha för att ge en uppfattning om storleksordningen kompletterats med absoluta tal för år 1939.

Tab. 1. Industriens investeringar 1937—1942, fördelade på investeringsslag.

Investeringslag	Investe- ringar i milj. kr., verk- ställda 1939	Investeringar i kronor. Index: 1939=100					
		Verkställda				Verk- ställda resp. pla- nerade 1941	Plane- rade 1942
		1937	1938	1939	1940		
Industribyggnader	120	80	88	100	93	113	100
Andra anläggningar för driften	84	77	91	100	107	116	132
Maskiner och apparater	208	90	97	100	102	99	84
Bostäder m. m. för personalen	11	80	108	100	105	137	202
Skyddsrumbyggnader m. m.	8	.	.	100	508	131	100
Samtliga investeringar	432	83	92	100	108	108	103

investeringssiffra komma att överträffas. Kommerskollegii nu framlagda mera definitiva siffra för år 1941 visar ett i jämförelse med år 1940 oförändrat värde av de industriella investeringarna.

Det är icke möjligt att erhålla ett säkert underlag för ett bedömande av de mot denna värdeutveckling svarande förändringarna i investeringsvolymen. Med ledning av tillgängligt prismaterial synes man dock kunna draga den slutsatsen, att investeringsvolymen under år 1940 legat helt obetydligt under 1939 års nivå, och att den år 1941 fallit omkring 10 procent under denna nivå. Frånräknas *skyddsrumbyggena*, som visa en stark ansvällning år 1940, har dock nedgången i investeringsvolymen i jämförelse med år 1939 inträtt redan under år 1940. Omfattningen av den *egentliga* industriella byggnadsverksamheten har i själva verket, såsom framgår av tabell 1, efter en nedgång under år 1940 åter stigit upp emot 1939 års nivå. *Andra anläggningar för driften*, bland vilka kraftverksbyggena helt dominera, visa under de båda senaste åren en värdemässig stegring, som icke alltför mycket torde avvika från kostnadsutvecklingen. *Maskininvesteringarnas* värde har sedan år 1939 legat i ungefär oförändrad nivå. På denna punkt ha de mera definitiva uppgifterna i särskilt hög grad överträffat den tidigare gjorda prognosen, enligt vilken värdet av maskinanskaffningen under år 1941 beräknades komma att ligga närmare $\frac{1}{3}$ under 1939 års nivå. Till avvikelsen uppåt torde ha bidragit såväl de nya omställningsproblem, vilka successivt blivit aktuella, som utvecklingen av planerna på inhemsk ersättningsproduktion.

Av samma skäl finns det anledning förmoda, att de prognoser, som industriföretagen ha ställt för sina investeringar under år 1942, komma att betydligt överträffas, såvida icke nu oförutsebara, särskilt ogynnsamma omständigheter komma att inträffa. Redan nu föreligga för övrigt planer till utvidgningar av ersättningsproduktionen, som icke kommit till uttryck i siffrorna för år 1942. Däri ingå sålunda varken det nya skifferoljeverket, den nya cellulfabriken eller järnverket i Luleå. Vidare ingå endast obe-

Tab. 2. Industriens investeringar 1937—1942, fördelade på industrigrupper.

Industrigrupp	Investeringar i milj. kr., verkställda 1939	Investeringar i kronor. Index: 1939=100					
		Verkställda				Verkställda resp. planerade 1941	Planerade 1942
		1937	1938	1939	1940		
1. <i>Malmbrytning och metallindustri</i>	142	88	93	100	125	118	120
Därav: Järn- och stålverk	30	103	82	100	132	133	166
Järn- och stålmanufaktur	12	121	121	100	107	132	125
Mekaniska verkstäder	47	89	101	100	125	133	134
Skeppsvarv	7	67	63	100	156	291	92
Elektroteknisk industri	21	69	71	100	123	84	60
2. <i>Jord- och stenindustri</i>	30	43	67	100	106	68	45
Därav: Cementindustri	14	25	54	100	92	26	16
3. <i>Träindustri</i>	16	149	134	100	81	96	93
Därav: Sågverk och hyvlerier	8	129	114	100	88	107	98
Wallboardfabriker	3	340	225	100	88	97	141
4. <i>Pappers- och grafisk industri</i>	44	120	124	100	86	110	101
Därav: Pappersmassfabriker	23	137	152	100	98	140	123
Pappersbruk och pappfabriker	10	137	102	100	81	82	107
5. <i>Livsmedelsindustri</i>	44	70	86	100	97	64	80
6. <i>Textil- och beklädnadsindustri</i>	26	109	91	100	101	105	94
Därav: Bomullsindustri	7	103	87	100	118	135	131
Ylleindustri	5	101	70	100	157	158	153
Trikåfabriker	4	99	124	100	48	68	67
Sömnadsfabriker	5	84	90	100	94	75	36
7. <i>Läder-, hår- och gummivaruindustri</i>	13	45	59	100	56	59	71
Därav: Gummivarufabriker	9	39	50	100	36	50	56
8. <i>Kemisk-teknisk industri</i>	30	41	61	100	101	137	1 .
9. <i>Kraft-, belysnings- och vattenverk</i>	85	77	96	100	109	124	134
Därav: Elektricitetsverk	70	74	94	100	113	131	139
Gasverk	6	83	104	100	83	82	110

¹ Ofullständig redovisning.

tydliga investeringar i torvindustrien, vilka under år 1942 kunna väntas stiga till betydande belopp, om nu uppgjorda planer förverkligas. En justering enbart med hänsyn till dessa kända faktorer leder till den slutsatsen, att investeringarnas värde och möjligen även deras volym komma att ligga högre under år 1942 än under det gångna året, såvida icke oförutsebara

ogynnsamma omständigheter kullkasta industriföretagens prognoser. — Särskilt anmärkningsvärd är den värdemässiga fördubbling av industriföretagens eget bostadsbyggande i jämförelse med år 1939, som planeras för innevarande år. Det är främst järnbruken och rustningsverkstäderna, som funnit det nödvändigt att i växande utsträckning själva lösa sina arbetares bostadsfråga.

Ett närmare studium av investeringarnas utveckling i de olika industrigrupperna (se tabell 2) bidrager till att kasta mera ljus över de underliggande orsakssammanhangen. De industrier, som uppvisa *fallande investeringar* ha i regel antingen fått sina råvarutillgångar begränsade genom avspärrningen eller ha icke lyckats finna någon ersättning på hemmamarknaden för en försämrad exportkonjunktur. Till utvecklingen inom denna grupp må följande kommentarer lämnas:

Skeppsvarv.	Den i samband med upprustningen och tonnageförlusterna till och med 1941 snabbt stigande tendensen avbrytes 1942, sannolikt som en följd av bristen på fartygsplåt.
Elektroteknisk industri.	Nedgång från och med 1941; bristen på koppar synes stäcka den tidigare expansionen.
Cementindustri.	Ett stort byggnadsprogram avslutat år 1940; försämrad byggnadskonjunktur och bränsleknapphet förhindra fortsatt utbyggnad.
Livsmedelsindustri.	Minskad råvarutillförsel.
Trikå- och sömnadsfabriker.	»
Gummivarufabriker.	»
Olje-, tvål-, ljus- och parfymfabriker.	»
Sågverk och hyvlerier, wallboardfabriker, pappersbruk.	Försämrad exportkonjunktur.

Stigande eller väl hävdade investeringar kunna i regel sättas i samband med en utvidgning av rustningsproduktionen, en utökning av den inhemska råvaruproduktionen eller en omställning av driften i anpassning till avspärrningens nya villkor. Följande kommentarer till utvecklingen inom de enskilda grupperna må i övrigt lämnas:

Järn- och stålverk, järn- och stålmanufaktur samt mekaniska verkstäder.	Rustningskonjunktur och ersättningsproduktion.
Pappersmassfabriker.	Ökad utvinning av biprodukter (främst sprit) har dominerat.
Elektrokemisk industri.	Stigande investeringar för ersättningsproduktion.
Elektricitetsverk.	Ökade anspråk för ersättningsproduktion samt för ersättning av kolbränsle.

I övrigt må nämnas att behovet av nya ersättningsvaror stegrat investeringsverksamheten även vid kolgruvorna och inom torvindustrien.

Utvecklingen av investeringsverksamheten i bomulls- och ylleindustrien liksom vid garverierna synes svår att förklara ur ovan anförda synpunkter. Inom dessa industrier synes försiggå en modernisering av anläggningarna, vilken möjligen får ställas i samband därmed, att medel frigjorts genom avveckling av de vid avspärrningens inträdande övernormala lagren.

Den väl hävdade industriella investeringsverksamheten bidrager till att förklara den goda sysselsättningen inom *verkstadsindustrien*. Därvid är att märka, att produktionen av maskiner och annan materiel, som icke längre kan importeras, har fått en växande betydelse för denna industri. — Den tendens till växande export, som inträdde under första halvåret 1941, delvis som en följd av det svensk-ryska handelsavtalet, har sedermera i viss mån försvagats. Produktionen för export låg sålunda mot slutet av året liksom tidigare under avspärrningsskedet endast vid hälften av förkrignivån. — Den i tidigare konjunkturrapporter berörda omställningen av rustningsproduktionen har fullföljts. Nedgången i ammunitionstillverkningen har uppvägs av en utvidgning av produktionskapaciteten för specialtillverkningar, såsom stridsvagnar och flygplan. — Gengaskonjunkturen har successivt ebbat ut; den relativt begränsade produktionen har koncentrerats till ett mindre antal mera specialiserade företag.

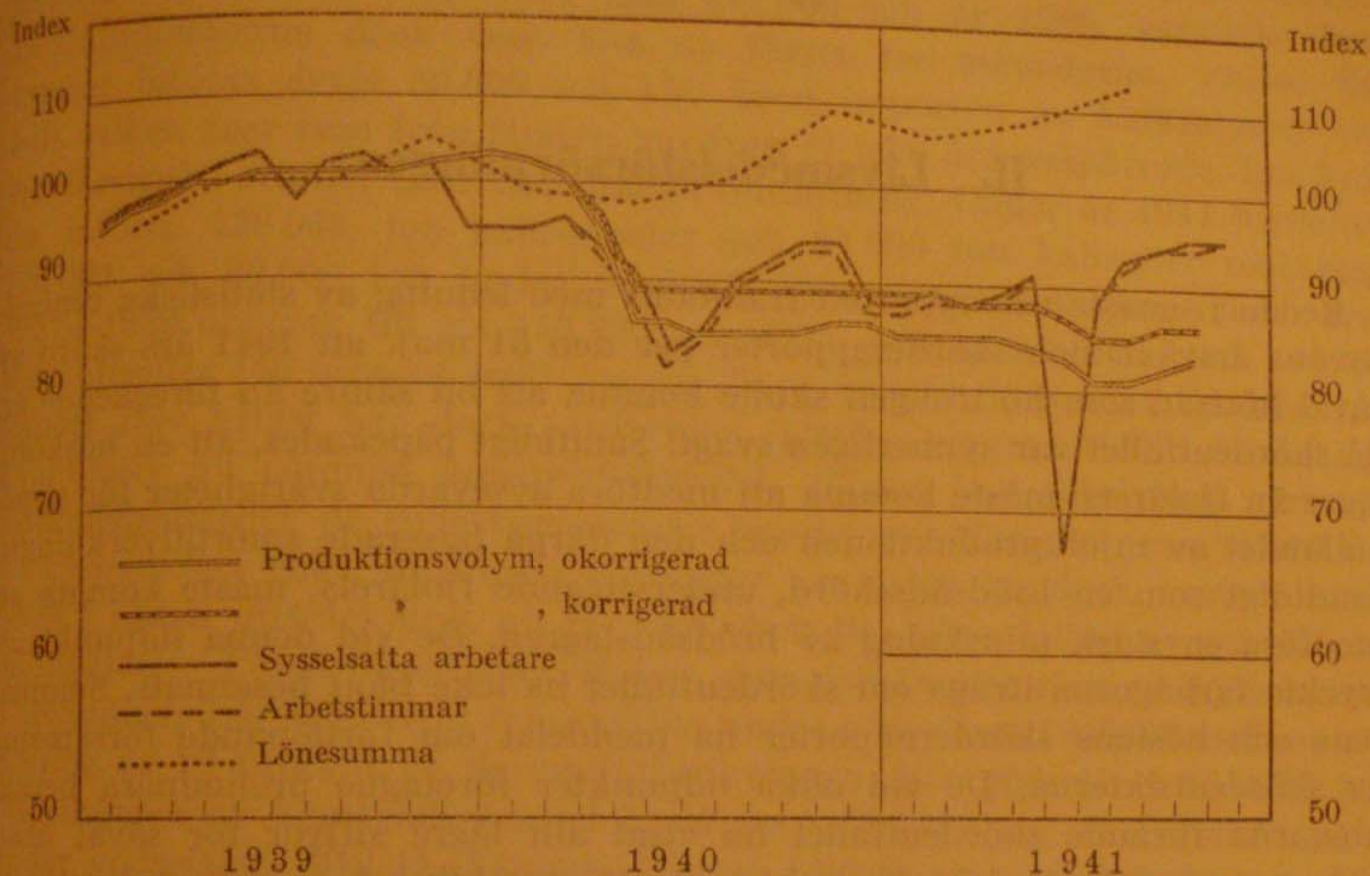
Vid de på export i relativt hög grad inriktade *skogsindustrierna* har kapaciteten alltjämt endast kunnat delvis utnyttjas. För massaindustriens del har dock sysselsättningen under hösten något förbättrats; den dåliga skörden har ökat behovet av fodercellulosa, som numera tillverkas även vid sulfatfabrikerna.

Den allmänna industrikonjunkturen.

Såsom ofta framhållits äro under rådande konjunkturförhållanden allmänna indextal för produktion och sysselsättning till mindre ledning än vanligt för ett bedömande av industrikonjunkturen i stort. De tillgängliga indextalerna av detta slag bygga på uppgifter från ett urval av industriföretag, vars representativitet är mycket vanskelig att bedöma vid rådande ytterst splittrade tendenser inom den industriella produktionen. Inom vissa industrier, där produktionen vid de enskilda företagen är enhetligt reglerad genom råvarutilldelningen, är visserligen representativiteten måhända större än under normala förhållanden. Men inom andra industrier och särskilt en så föga enhetlig grupp som verkstadsindustrien är risken stor, att urvalet icke blivit representativt. Indexalen för industriens samlade produktion och sysselsättning ge ej heller en fullt överensstämmande bild av utvecklingen sedan år 1939 (se diagram 2). Så till vida överensstämmande de dock, att en stark nivå-sänkning framträder från och med våren 1940 i jämförelse med hösten 1939. För produktionsvolymens del inträder denna nivåförskjutning mera trappstegs-

Diagram 2. Produktionsvolym, antal sysselsatta arbetare, antal arbetstimmar samt utbetald lönesumma inom samtliga industrigrupper.

Index: 1939 = 100. Logaritmisk skala.

artat, vilket till en del sammanhänger därmed, att skogsindustrierna, som på grund av avspärrningen tvungos att starkt minska driften, vid konstruktionen av detta indextal tilldelats en relativt hög vikt (jfr korrigerad serie i diagram 2).¹

Produktions- och sysselsättningsserierna vittna vidare relativt samstämmigt om en stabil industrikonjunktur från våren 1940. Denna utvecklingstendens sammanfattar visserligen varandra motsatta rörelser inom olika industrigrupper. Den fortsatta produktionsstegringen vid verkstäderna har sålunda bl. a. motvägts av en viss nedgång inom beklädnadsindustrierna. Variationsmarginalen för sådana motsatta rörelser har emellertid under det sista året i huvudsak varit relativt begränsad, och indextalens utveckling under denna tid kan därför sägas återspegla industrikonjunkturs relativt allmänna stabilitet, som varit belagd å ena sidan av en på längre sikt inriktad råvaruhushållning och å andra sidan av en stabil, ehuru på vissa punkter starkt nedpressad rustnings-, investerings-, export- och konsumtionskonjunktur.

¹ I Industriförbundets produktionsindex ingå skogsindustrierna med en vikt, som svarar mot bruttovärdet av deras produktion, medan som vikter i övrigt valts förädlingsvärdet av produktionen inom de olika industrierna; avsikten härmed har varit att för skogsindustriens del även beräkna sysselsättningen i skogen. Särskilt i nuvarande läge svarar en sådan vägning icke mot förhållandet mellan industri- och skogskonjunkturs. I diagram 2 har alternativt inlagts en produktionsindex, vari skogsindustrierna ingå med vikter, svarande mot industriproduktionens förädlingsvärde.